

Medikohistorična rubrika

PETDESET LET MEDICINE

Govor dr. Avgusta Levičnika na
slavnostnem zborovanju
ob 50-letnici Društva zdravnikov
na Kranjskem, 23. maja 1912.
ob 11. uri, v dvorani Deželne vlade
v Ljubljani

Mario Kocijančič

Izvleček

Petdeseto obletnico Društva zdravnikov na Kranjskem (ust. 1862) je spremljal niz društvenih in strokovnih prireditiv. Med temi dogodki je za oceno poklicne in nacionalne strukture članstva ter dejavnosti društva posebej pomemben slavnostni govor ljubljanskega zdravnika dr. Avgusta Levičnika Petdeset let medicine, objavljen tudi v slavnostni slovenski številki Liječničkov vijesnika v Zagrebu 5/1912. Prispevek je zgodba o razvoju in napredku medicine kot stroke in zdravstva kot javne službe v obdobju prvih petdesetih let Društva zdravnikov na Kranjskem (1862–1912).

Danes, skoraj po stotih letih, občudujemo sistematičen strokovni in medikohistorični prispevek Avgusta Levičnika Petdeset let medicine kot visoko strokovni nagovor ciljni skupini slovenskih izobražencev-zdravnikov, zbranih v deželnem Društvu zdravnikov na Kranjskem.

Uvod

V letu 1912 je Društvo zdravnikov na Kranjskem obhajalo 50-letnico svojega obstoja, kar je v društvu in v javnosti zaznamovalo nekaj izjemnih dogodkov. Slavnostna obeležba teh dogodkov se je zdela tedanjem vodstvu društva ne le pomembna, temveč celo prestižna:

- V tem letu je Društvo zdravnikov na Kranjskem štelo 7 častnih in 92 rednih članov, od teh 35 v Ljubljani.
- K društvu so v tem letu pristopili dr. Anton Breclj iz Gorice, dr. Andrej Jenko iz Loža, dr. Anton Klasing iz Pragerskega in dr. Bela Stuhec s Ptuja. Tako se Društvo zdravnikov na Kranjskem bliža izpolnitvi želje, da bi bili v društvu združeni vsi slovenski zdravniki.
- Več kolegov je odšlo na Balkan v pomoč ranjenecem; predsednik društva dr. Demeter Bleiweis pl. Trsteniški je bil poklican v odbor »Rdečega križa balkanskih držav«.
- Za častne člane Društva zdravnikov na Kranjskem so bili v tem jubilejnem letu imenovani: dr. Vojislav Subotić iz Beograda, dr. Miroslav pl. Čačković in dr. Ivan Kosirnik, oba primarija iz Zagreba.
- Mnogo dela je imel odbor s pripravami obeležja 50-letnice Društva zdravnikov na Kranjskem. Za urednika slovenske slavnostne številke Liječniškega vijesnika je bil izbran dr. Avgust Levičnik.
- V 34. letniku (1912) zagrebskega Liječniškega vijesnika je bila slavnostna majska številka posvečena

izključno 50. obletnici Društva zdravnikov na Kranjskem (osn. 1862). V tej številki bralca prevzame vse: od slavnostno oblikovane naslovne strani in uvoda do skrbne izbire avtorjev in vsebine prispevkov.

- Slavnostna številka Liječniškega vijesnika 5/1912 je »našla priznanje in dvignila ugled slovenskega zdravništva v svetu. Laskavo so jo ocenili češki in poljski zdravniški listi. Wiener medizinische Wochenschrift je objavil dolgo oceno docenta dr. Jagiča, ki poudarja uspešno delovanje slovenskih zdravnikov«.

Slavnostno zborovanje 23. maja 1912

Na slavnostnem zborovanju Društva zdravnikov na Kranjskem 23. maja 1912 ob 11. uri v dvorani Deželne vlade sta bili na mizi poleg mesta predsednika dve diplomi. Na eni strani je bila diploma s podpisi članov in ustanoviteljev društva iz leta 1861, na drugi strani je bila nova, umetniško izdelana diploma, ki jo je za proslavo 50-letnice izdelal akademski slikar Ivan Vavpotič, sin društvenega člana okrajnega zdravnika dr. Ivana Vavpotiča iz Novega mesta. Diplomo je podpisalo 64 prisotnih zdravnikov. Strokovni prispevek »Petdeset let medicine« ljubljanskega zdravnika dr. Avgusta Levičnika² je bil tudi njegov govor na slavnostnem zborovanju in uvodni prispevek v slavnostni slovenski številki zagrebskega Liječničkov vijesnika.

Članek v Liječničkov vijesniku, maj 1912

Petdeset let medicine³ je obširen pregledni jubilejni članek ljubljanskega zdravnika dr. Avgusta Levičnika, v katerem avtor povezuje zelo veliko in široko paleto napredka medicine v svetu in v deželi s petdesetletno zgodovino poklicnega strokovnega druženja in dela Društva zdravnikov na Kranjskem, tj. Slovenskega zdravniškega društva.

Ljubezen do poklica in smisel za napredek

»Zgodovina petdeset let Društva zdravnikov na Kranjskem je zgodovina petdeset let poštenega zdravniškega dela, dela, ki se, z večine prikrito, često tako malo ovažuje in žal tako naglo pozablja. Zgodopisec pa, ki bo kedaj listal v naših analah, našim prednikom-ustavnikom in njih naraščaju brez dvojbe prisodi, da so imeli zadosti ljubezni do poklica, veliko dobre volje in pred vsem dokaj smisla za napredek. Da, smisla za napredek!«

»Zgodovina medicine zadnjih petdeset let je povest neprenehnega srečnega razvoja, nenavadnih odkritij, nepričakovanih vzpohov. In vsega tega napredka se je tudi udeleževalo zdravništvo na jugu. Ne kakor bi bili temu gibanju sami dajali močnih impulzov – klinik in laboratorijev nimamo, nimamo zdravniških stolic, a zanimali smo se za vspehe srečnejših tovarišev, uporabljali jih, bogatili neopaževano z novimi izkušnjami v praksi, društvo je vodilo in bodrilo. In tako je postala zgodovina našega društva tudi zgodovina napredka v medicini, recimo zgodovina vsestransko uporabljene, uvaževanega napredka. Petdeset let medicine! Teško je podati pravo sliko, pravo zgodovino, prebujen je razvoj, premnogolične so raziskave, skoro preveč gre to življenje v globino in na širino!«

Napredek v medicini je povezan z imeni

»Napredovala je anatomija, pred vsem patologična anatomija. Kak razloček med ‚humani corporis fabrica‘ (Vesalius 1548) in moderno učno knjigo (Hyrtl, Toldt)! Leto 1858 je prineslo stanično patologijo (Cellularpathologie) Virchowa. Rokitsansky je tedaj že zasnova podstav, Virchow pa je zgradil na njem stavbo o življenju bolne stanice. Uvedli so metodično in dosledno poiskuse na živalih in pričeli vseskozi uporabljati bakteriologijo (Pasteur). Koch je določil na to, kedaj da se mikroorganizem sme smatrati za povzročitelja bolezni, in potem je sledilo odkritje za odkritjem. V petdesetih letih so odkrili sledeče povzročitelje bolezni: Streptococcus pyogenes in Staphylococcus pyogenes (Ogston, Becker, Rosenbach), gonococcus (Neisser, Bumm 1879), bacillus typhi (Eberth 1880, Gaffky 1884), bacillus leprae (Hansen 1880, Neisser 1881), bacillus oedematis maligni (Koch 1884), bacillus rhinoscleromatis (Frisch 1882, Paltauf, Eiselsberg 1886), bacillus tuberculosis (Koch 1882, Baumgarten), bacillus mallei (Schütz 1882, Löffler), vibrio cholerae asiatica (Koch 1884), bacillus diptheriae (Klebs 1884, Löffler), bacterium coli commune (Escherich 1885), diplococcus pneumoniae (Fraenkel 1886, Weichselbaum), bacillus tetani (Rosenbach, Kitasato 1889), bacillus influenzae Pfeiffer 1892), bacillus pestis bubonica (Kitasato, Yersin 1894), bacterium dysenteriae (Shiga, Kruse 1898), bacterium dysenteriae (Flexner, Kruse 1900), meningococcus intracellularis (Weichselbaum 1899).

Nova so v patologični anatomiji tudi poglavja o vnetju, o oteklinah, novotvorbah, patvorbah, o parazitih (Anchylostoma duodenale, plasmodium malarie Laveran, Marchiafava, Celli, Golgi), oxyuris vermicularis, trichina spiralis (Zenker 1860), amoeba dysenteriae, tripanosoma gambiense (Dutton 1902), spirochaete pallida (Schauadinn 1905) itd.

Fiziologiji so začrtali v tej dobi nova pota: Johannes Muller, Ludwig, Claude Bernard, Brücke, Pettenkofer, Voit, Du Boise, Reymond, Pflüger, Engelmann, Rollet, Hering, Broca, Fritsch, Hitzig, Golz, Pawlov in drugi.

Najbolj opazen napredek je bil v klinični medicini

»Do višine, ki se navidezno ne da preleteti, se je dvignila moderna kirurgija. Lister je prvi uvedel asepso in antisepto (1869). Za narkozo so jeli rabiti eter in kloroform. Lokalna anestezija in pa uspavanje hrbtnega mozga se je splošno razširilo. In ko je tako kirurgija preprečila ali vsaj omejila nevarnost operacije in ji vzela želo bolečin, pa je ob enem raztegnila svoj delokrog in našla novih metod. V to poglavje spada prerez in anastomotična spojitev živcev, trepanacija, punkcija osrčnika, šiv srca, Forlanini-Brauerjev umetni pneumotoraks, odstranitev pljučnih krp, terapija zoženega požiralnika, golče, operacije na prebavilih in v trebušni votlini, kirurgija ledvic, operacija hipofize, različne transplantacije in implantacije, galvano-kaustika, termokaustika, bronhoskopija, uporaba solne raztopine in želatine, Esmarchova metoda (1873) proti krvavenju.

Ginekologija s porodništvom je dobila veliko impulzov od kirurgije, interne in istotako od bakteriologije. Listrov prednik na tem polju je bil Semmelweiss (Dunaj, 1818–1865).

Velik napredek v okulistiki označujejo: Arlt, Graefe, Credé (Ophtalmoblenorrhoea neonatorum, 1881) itd. Znamenit je bil v dermatologiji Hebra v Avstriji (diagnostika kožnih bolezni), Ricord na Francozkem, Hansen na Norveškem (lepra). Veliko priznanje si je pridobila terapija Finsena pri zdravljenju lupusa. Znana sta tudi Ehrlich in Hata v boju zoper sifilo. Tudi notranja medicina ni zaostala – dejstvo, ki se često pre malo vpošteva!

Velik je napredek v diagnostiki. Okoli 1850 vlada še lokalna diagnostika (Škoda) in v posameznih slučajih le preveč odločajo načela tradicionalnega značaja. Odslej pa nastopajo nove metode z novimi pripomočki na širši podlagi. Izpopolni, da specializira se diagnostika pljučnih bolezni (Charcot, Leyden, Curschmann), diagnostika srčnih bolezni (endokarditida, srčna nevroza, tireotoksično srce-tonometer, sfigmograf, elektrokardiogram), diagnostika boleznij želodca in prebavil (preiskava želodečnine in želodčne vsebine, preiskava izločkov, Leube, Jaworski, Schmidt, gastroskopija), diagnostika krvnih bolezni (hemofilija, leukemija itd.), diagnostika jeternih bolezni (Nunyn) in obolenja trebušne slinavke in slepiča, diagnostika boleznij ledvic (kateterizacija ureterov, funkcionalna diagnostika ledvic, endoskopija po Nitscheju itd.). Vedno bolj uporablja moderna diagnostika tudi drobnogled in Röntgenove žarke.«

Simptomatska terapija preide v etiološko zdravljenje

»Terapija, še okoli 1850 simptomatična, se spreminja v etiološko, smer ji daje vzrok bolezni in ne toliko simptomi. Zdravila se imajo preizkusiti na živih predmetih (Traube, Frerichs), izdelujejo naj se kolikor možno čista (moderna farmakologija), star zaklad preizkušenih zdravil se obogati z novimi (organoterapija, razni serum-preparati, ‚therapia sterilisans magna‘), Bolj kot kedaj se pri zdravljenju vpošteva in uporablja zrak in podnebje (klimatologija, gorska zdravilišča), voda in kopeli (balneologija – Priesnitz, Kneipp, Winternitz), solnce in svetloba (solnčne kopeli, višnjeva luč), izbor hrane (dietetična terapija). Uvede se elektroterapija, masaža, gimnastika, diatermija. Za gotove bolezni se grade posebne bolnice in zdravilišča (zavodi za bolne na pljučih, za bolne na srcu, za diabetike itd.)«.

Nove veje medicine

»Preobširno naraste polje interni in od debela se odločijo v tem času krepke rastike: pediatrija in laringologija, vsaka s svojo metodo in lepimi vspehi (intubacija po O'Dwyerju 1885, operacije v jabolku, inhalacijska terapija itd.).

Osamosvojila se je tudi nevropatologija in moderna psihiatrija in tako prišla do novih odkritij (Heine-Medinova bolezen, infekcijska bolezen, akutna Landryjeva paraliza, etiologija sušice hrbtnega mozga, travmatična nevroza, histerija, neorastenija, vnetje živčevja, topična diagnostika možganskih bolezni).

Tudi higiena se je poglobila, dobila velik vpliv na javnost in na zakonodajo. Eden njenih največjih uspehov njen pogumen sijajen boj proti epidemičnim boleznim.

Sodna medicina se je posebno v Avstriji visoko uspela (Hofmann in njegova šola).«

Znanstveno raziskovalno delo

»Mnogo je tudi pripomogla organizacija vednostnega dela, medsebojno, prijateljsko delovanje stezosledcev v medicini. Tako sta vzajemno delovala anatom Rokitsky in internist Škoda. Internist je skušal potom fizikalnih znakov pogoditi anatomske spremembe v telesu, anatom pa na patoloških izpremembah organov sestaviti klinično sliko bolezni.

Sreča je tudi hotela, da so se medicini v tej dobi posvetili upravi veliki duhovi. Kdor čita življenjepise nekaterih voditeljev (Buchholtz: Ernst v. Bergmann, Leyden: Lebenserinnerungen, A. Kussmaul: Jugenderinnerungen eines alten Arztes itd.), dobi vtisek, da mogoče še višje kot strokovnjaki stoje kot plemeniti ljudje, polni poleta, življenja in humorja.

Mnoge je vodila pri raziskavah največja požrtvovalnost. Dr. Muller postane žrtev bacilov kuge, Pirogov in Bergmann izpolnjujeta kirurgijo sredi na bojnem polju, Pettenkofer preizkuša na sebi delovanje bacilov kolere. Znano je, kako se rentgenologi prvo veliko vnemo plačevali z hudimi ranami in opekljami...

Mednarodno sodelovanje

»In končno – vsi narodi so se skušali v tej veliki tekmi za blaginjo človeštva brez nevoščljivosti, in velikodušno so si izmenjavali velike pridobitve. Skoro vsak narod je položil svoj kamen v zgradbo moderne medicine. Angleži imajo svojega Listra in Mackenzieja, Avstrija svojega Škoda, Rokitsanskega, Purkinjeja, Hebro, Billrotha, Nemčija svojega Virchowa, Leydnea, Kussmaula, Bergmanna, Italija svojega Mosso, Španija svojega Ramony-Cajala, Rusi svojega Sacharjina, Mečnikova, Pirogova, Japonska svojega Kitasato. Z eno besedo: v skrbi za zdravje človeštva so vsi stezosledci in praktiki združeni v eni sami veliki družini, ki bi se po pravici smela imenovati ‚academia salutis publicae procurandae‘... Pomogla je tudi družba, države, dežele, občine, publika. Sistematično so začeli graditi povesod v tej dobi klinike in laboratorije, zalagali ustanove za proučevanje posebnih bolezni, graditi v to svrhu posebne institute (Institut für Krebsforschung v Berlinu, Institut für Schiffs- und Tropenkrankheiten v Hamburgu, Institut für Radiumforschung na Dunaju). Velikodušno so pomogli v tem oziru tudi bogati zasebniki. Za globljo naobrazbo so zdravniki začeli gojiti sestanke, ki so se zopet specializirali (kongresi za raziskavo tuberkuloze, kongresi za notranjo medicino, kirurgijo itd.) in za nadaljno izobrazbo praktiki prirejati poučne tečaje.«

Naloge in poti za prihodnost

»In naloga, ki še čaka zdravništva? Še vedno se kažejo vrzeli, ki jih bo treba izpopolniti, dan za dnevom vstajajo novi problemi. Še niso odkriti povzročitelji vseh

bolezni (škrilatinka, ošpice, osepnice, steklina, trahom), še nimamo specifičnih lekov pri karcinomu in tuberkulozi, še ne obvladamo popolnoma tetana. Bolj in bolj stopa v ospredje tudi vpliv psihe na zdravje (Cf. A. Jarotzky: Der Idealismus als lebenerhaltendes Prinzip). Raziskavanja Freuda in njegove šole na Dunaju pomenijo mogoče v marsičem korak naprej v tem oziru. Ali ostane vprašanje o terapiji mnogih duševnih bolezni – svet trdi, da drvim v blaznost – vprašanje za vedno, ki se ne da rešiti? Socialna higiena, ki se zopet cepi v razne panoge, je še velika, deloma nepreorana ledina. Biokemija znabiti poda podlago še sigurnejši diagnostiki in uspešnejši terapiji. Novi vidiki se odpirajo tako, rastejo nove naloge in mogoče ni čas daleč, ko se medicina še bliže dotakne vseh strani človeškega življenja. Kdor je videl zadnjo velikansko higiensko razstavo v Draždanih (1911), ki je bila razstava človeškega življenja vseh časov, se ni mogel ubraniti te misli. Pri vsem razvoju specializiranja in v dobi specialistov vstaja želja po stalni zvezi zdravnika z družinami in mogoče kmalu pride čas, ko najde zdravnik kot prijatelj, svetovalec vseh važnejših trenutnih življenja urejenih družin. (Cf. Der Arzt als Erzieher. München.)

In še posebna naloga našega zdravništva?

Velikokrat se povdarja, da je naše ljudstvo tako zdravo in krepko, čes toliko vojakov daje domovini in naši mladi junaki tako naglo okrevajo v raznih boleznih, najhitreje od vseh narodov v Avstriji. Hvala Bogu! A če bi dalje vprašali, ali pa smo ohranili ves stari fond narodnega zdravja v dobi preseljevanja in mizerije delavskih stanovanj, ne vem, ali bi mogli odgovoriti z ‚da‘. Hude so številke o razširjenju tuberkuloze, neprimerno veliko imamo umobolnih, osobito na Kranjskem. Sifila ni nepoznata preprostemu ljudstvu in alkoholizem nas prepravlja dan za dnevom z novimi žrtvami.«

Zaključek: domači vzorniki so nam že začrtali pot

»V tem oziru ostaja še velika naloga. Treba bo sestaviti natančno bilanco o ljudskem zdravju, dvigniti s primernim podukom zanimanje za zdravje (profilaksa) in vzgojiti skrb za bolnike (domača oskrba bolnikov). V tem oziru imamo lepo tradicijo. Nekako 200 let je prošlo, kar je izdal znani ljubljanski zdravnik Gerbec celo vrsto tozadevnih spisov, med drugim 4 zvezke zanimive kazuistike iz prakse (Constitutiones anni Labacensis 1697. De anno 1698. De anno 1699. De anno 1700) in znano razpravo o ljubljanskem podnebnju (Vindiciae medico-physicae aerae Labacensis. L. a 1710).

V tem smislu je začrtana pot. A po pravici smejo prositi zdravniki samo eno: da jih občinstvo, javnost družba umeva, vpoštevata in jim pred vsem zaupa. To je vir moči, iz katerega hočejo piti poguma za nadaljne delo nastopajočih petdeset let.«

Viri

1. Dr. August Levičnik, praktični zdravnik, Sodna ulica 13, Ljubljana, DKK 1912, 215.
2. Levičnik A. Petdeset let medicine. Lij Vij 1912; 34: 183–7.